

Pomen katoliških shodov za današnji čas

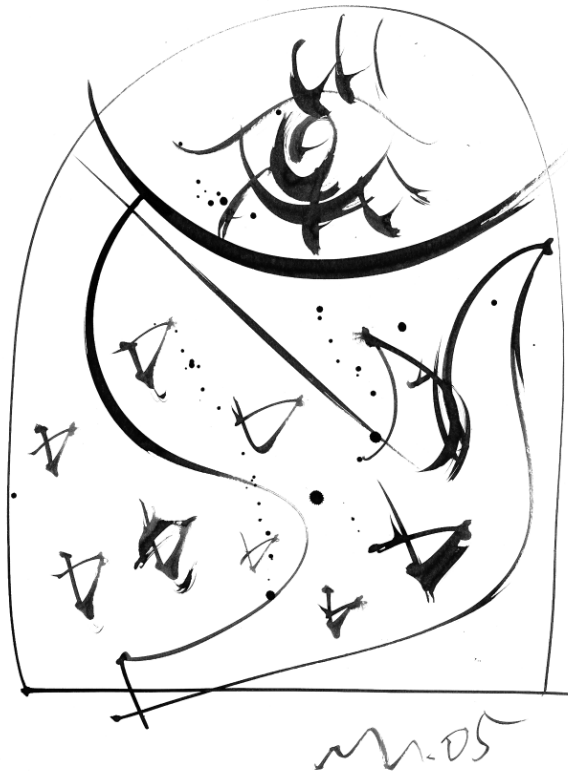
Slovenski katoličan na poti k danes (1) Družbena negotovost

Koncem 19. stoletja so se z razvojem industrije in delavstva začele tudi pomembne družbene spremembe, ki so predvsem za kmečki in delavski sloj pomenile težaven izziv in so posledično vplivale tudi na celotno družbo, državo in Cerkev. Rimskokatoliška Cerkev (RKC) se je odzvala posebno pod papežem Leonom XIII. z okrožnicami o socialnih, političnih in družbenih temah: o socializmu oz. komunizmu (*Quod apostolici muneris*, 1878), o krščanski filozofiji (*Aeterni patris*, 1879), o krščanskem zakonu (*Arrcanum divinae sapientiae*, 1880), o političnih načelih (*Diuturnum illud*, 1881), o framacionih (*Humanum genus*, 1884), o pomenu človekove svobode (*Libertas praestantissimum* 1888) in o delavskem vprašanju (*Rerum novarum* 1891). Te okrožnice je dobro naštet, da vidimo, kaj je izpostavljala RKC v času, ki je že napovedoval nesoglasja in trke, ki so v družbi po svetu in pri nas na Slovenskem zamajali temelje človeškega.

Hiter razvoj je zahteval odločnejše družbeno delovanje katoličanov, kar je žal povzročalo tudi nasprotovanje političnih sil, ki so se zaradi takega delovanja čutile ogrožene. Ker je liberalni novoveški duh spodbujal tekmovanje, kar pomeni tudi izločanje drugih - npr. tekma med narodi in njihovimi nacionalnimi težnjami -, se je napetost krepila tudi na ravni RKC-država in RKC-družba. Zaostrovala jo je identitetna negotovost tako liberalnih sil kakor tudi konservativnih ka-

toličanov. Za oboje so pomenili novi sloji družbeni izziv, na katerega ni bilo lahko ustrezno odgovoriti. Poleg liberalcev, ki so obvladovali meščane in skušali privzeti (premožne) kmete, so socialdemokrati vzeli v zakup delavce. Mainškega škofa Emanuela Kettelerja so komunisti (Marx) označili kot "psa, ki nam jemlje delavce". Prav tako niso bili vsi katoličani navdušeni nad delavstvom in so zato Ketteler, papež Leon XIII. in drugi, ki so se zavzemali zanje, imeli težave pri uveljavljanju svojih stališč tudi v katoliški Cerkvi. Ivan Šusteršič (1863-1925) je na Kranjskem zatrjeval, da so kmetje glavna sila katoliškega gibanja. Janez Evangelist Krek (1865-1917) je s svojim prizadevanjem za delavce naletel na težave tako v svoji Katoliški narodni stranki (Katoliško politično društvo, 1890) še bolj seveda pri nasprotnikih v Narodno napredni stranki (Slovensko društvo, 1891). Težave je imel tudi s socialdemokrati (stranka ustanovljena v Avstriji v Hainfeldu 1888/9), čeprav je z njimi včasih tudi sodeloval.

Slovenska ljudska stranka je (1905) pod vodstvom Šusteršiča in ob sodelovanju in zavzetem delovanju Kreka ter škofa Antona Bonaventure Jegliča (1850-1937), drugih članov stranke in širšega katoliškega gibanja je vedno bolj dejavno posegala v narodno-politično, gospodarsko in socialno življenje na Kranjskem in v ostalih slovenskih pokrajinah takratne Avstrije. Pomembno vlogo so odigrali tudi drugi duhovni, socialni, gospodarski in politični delavci. Ta načrt je zrasel iz organizacije kmetov in delavcev, obrtnega stanu ter iz usklajenega dela katoličanov na kato-

Meditacija o skrivnosti Svete Trojice, 2005. Risba s tušem na papir.

liških shodih leta 1892, 1900, 1906 in 1913. Zadnji, leta 1923, že v novi državi, je bil uspešen poskus odgovora na pereče zahteve po vojnega časa. Na shodih so katoličani podrobneje izdelali programe in določali konkretne dejavnosti za čimbolj uspešno uveljavitev teh smernic. Polagoma, kot je zapisal Krek na Tretjem shodu 1906, je postalo biti katoličan nekaj ponosnega in imenitnega.

Liberalci so to delovanje razumeli predvsem kot konkurenco. Ker niso bili enako uspešni med narodom, so skušali katoliške vrste onemogočiti z negativno propagando, kar je povzročilo kulturni boj. Razen tega je tudi Anton Mahnič (1850-1920) v *Rimskem katoliku* 1888 zahteval, da se morajo Slovenci opredeliti: ali so katoličani ali pa liberalci in v tem primeru zavračajo RKC in krščanstvo,

saj je zadnje nezdružljivo z liberalno miselnostjo. Omenjena opredelitev je sicer mnogim povzročila težave, vendar so vse zaostriili neutemeljeni in razdiralni napadi liberalnih prvakov na katoliško smer, ki je uspešno uveljavljala nacionalne reforme na verskem, idejnem, socialnem, političnem in kulturnem področju, ki jim liberalci niso mogli biti kos, na kar opozarja tudi Zvonko Bergant (2004) v delu *Kranjska med dvema Ivanoma* (Šusteršičem in Tavčarjem). Ta zgodba se ponavlja tudi danes, ko deli opozicije skušajo reforme vlade izničiti z nizkotnimi medijskimi napadi in žaljenjem ljudi, ki uveljavljajo te reforme.

Takratni gospodarski strokovnjaki, kot kanonik Evgen Lampe, ki je pripravil načrte za elektrifikacijo Slovenije, ali prelat Andrej

Kalan, ki je podpiral Kreka pri gospodarski avtonomiji Slovenije, so dali pečat temu gibanju katoliških shodov za versko, kulturno socialno, gospodarsko in politično utrditev vseh Slovencev.

V novi Jugoslaviji so liberalci tudi iz prestižnih razlogov – da bi lažje premagali politične tekmece v Slovenski ljudski stranki – v povezavi s srbskimi delovali za združenje s Kraljevino Srbijo in potem v začetnih vladah igrali pomembno vlogo. Četudi je SLS v tridesetih letih spet oblikovala vlade, je v Sloveniji ostala ta politična napetost. Liberalci so jo ponesli tudi v OF, kjer so imeli odločilno vlogo pri kulturnobojnem stališču do vere in Cerkve. Revolucionarni čas je vse probleme pometel pod preprogo, saj komunisti niso dovoljevali nobene organske politične razprave, še posebej ne o vlogi vere in Cerkve med narodom, saj so nameravali to vlogo popolnoma izbrisati. Ta dediščina ostaja nerazrešena še danes, kar je razlog, da se toliko bolj odločno ta problem znova postavlja v demokratični Sloveniji z vsemi zgodovinskimi potlačitvami (sublimacijami) in omejenostmi vred. V intelektualnih krogih še danes ni možna odprta razprava o vlogi in pomenu vere oziroma krščanskega izročila za Slovence in njihovo državo.

Vloga vere in Cerkve med narodom

Vloga Cerkve v slovenski narodni zgodovini je dokaj zapletena in večplastna. Ker Slovenci nismo imeli svoje države, je RKC igrala pomembno vlogo v narodni zgodovini. Duhovnik je bil alfa in omega narodovega življenja do prve polovice 20. stoletja, ko to vlogo začenjajo prevzemati tudi drugi izobraženci (Juhant 1991 in 1997). V tem tiči pomembno jabolko spora med novimi silami (liberalci in socialnimi demokrati) in ustaljeno katoliško narodno srenjo. Cerkev je bila za Slovence mati, ki jim je nudila vse za življenje, obenem pa jih je spravila pod svoje krilo in jim ote-

ževala emancipacijo. Odločilna je bila torej podrejenost in postavljenost v okvire katolištva. Iz tega razmerja je nastal ljudski rek "Fajmoštra nučaj samo za sol." Včasih se je to stopnjevalo še zatiranji s strani tega ali onega duhovnika, ki je zlorabljal svoj avtoritetni položaj. Niso bili kasneje zaman najhujši borci zoper vero in Cerkev ljudje, ki so imeli opravka z duhovniki: hlapci in dekle, mežnarji in organisti. Ne pozabimo, da je bil celo škof Slomšek leta 1848 proti zemljiški odvezi za kmete. To držo pripadnosti Cerkvi pa so postavljali pod vprašaj novoveški tokovi, ki so terjali tudi emancipacijo kristjana kot vdanega podložnika in vernika.

Novi sloji so se zaradi zasidranosti Slovencev v RKC težko uveljavljali v slovenskem prostoru, saj niso mogli tako enostavno odtrgati ljudi od njihovih krščanskih korenin oziroma institucionalnih vezi z RKC. To je povzročalo napetosti med katoličani in liberalci (koncem 19. stoletja). Psihološke posledice teh pretresov še danes ostajajo v dušah Slovencev in povzročajo zaplete otežujejo ali celo onemogočajo razpravo o vlogi vere in Cerkve v osebnem in družbenem življenju.

Jabolko spora je bil že omenjeni krščanski liberalizem, zoper katerega je nastopil Anton Mahnič in ga označil kot neke vrste shizofrenijo. Po njegovem ne morejo biti liberalci proti veri in Cerkvi in biti obenem katoliki. Ravno katoliški shodi so, čeprav so na prvem (1891) potrdili Mahničovo stališče do liberalnih katolikov, uspeli znotraj katoliškega gibanja nasprotja preseči z dejavnimi posegi katoličanov na vsa področja življenja. Duhovno sporočilo krščanstva se je zaradi zavzetih delavcev na duhovnem, kulturnem in posebno socialno-političnem in narodnostnem področju uveljavilo z ustrezno praktično aplikacijo verske prenovе, zaradi česar je katoliško narodno gibanje dobilo tako močno podporo med vsemi sloji. Narodno napredna stranka je zaradi tega delovanja ostala na

obrobu, njen (ne)uspeh je bil pičel in to je sprožilo kulturni boj. Vzrok tega boja ni bilo le ljubosumje ob uspehih konzervativnih katoličanov in SLS, pač pa tudi nerazčiščeno vprašanje, kaj je pravzaprav liberalno krščanstvo, ki so ga naprednjaki razlagali dokaj poljubno in neopredelljivo. Med njimi so bili namreč tudi katoliški duhovniki, kot npr. Anton Gregorčič, eden najpomembnejših političnih in socialnih delavcev na Primorskem. Liberalci so se sicer od njega odcepili, a je sam tudi potem zastopal "slogaško" politiko. RKC je liberalizem obsodila že leta 1864 v *Syllabu* in ponovno na Prvem vatikanskem cerkvenem zboru, vendar to ni oviralo katoličanov pri uveljavljanju zmernih svobodoljubnih stališč.

Razmerja tokov moderne do krščanstva so se znova zaostрила v 30. letih 20. stoletja. Ob papeški okrožnici *Quadragesimo anno* Pija XI. je bil na preizkušnji odnos RKC in krščanskega nauka do socializma oziroma komunizma. Na Slovenskem je to zelo zapletena in zgodovinsko in idejno še nepriznana in zatorej ideološka zgodba.

Tudi Krek je v začetku sodeloval s socialdemokratskim gibanjem na Slovenskem; npr. pri volitvah v Idriji leta 1896 so skupaj podprli katoliškega (Katoliška narodna stranka) kandidata dekana Mihaela Arka. Leta 1905 pa je na zboru delavskih društev v Polju predlagal, da to sodelovanje opustijo, ker so socialdemokrati izglasovali geslo "proč od Rima". Krek je znotraj Cerkve prav tako imel probleme s svojim krščansko-socialnim gibanjem, saj je Jeglič o njem zapisal v svoj Dnevnik, da Krek veliko naredi za delavce, a se je vprašal, ali tudi za Cerkev.

Dejansko širjenje in uveljavljanje komunizma pri nas in v svetu je pojem socializma postavil v nove razsežnosti in razprava se je odprla po okrožnici Pija XI. 1831, ki govori o solidarnostni družbi in znova obsoja komunizem. Razen tega se je komunizem ta-

krat začel zelo dejavno širiti tudi pri nas. Krekila so se nasprotja okrog reševanja delavskega vprašanja, zaostrovale so se idejne razlike med katoličani na eni strani in med ostalimi idejnimi smermi na drugi. Postavljala so se vprašanja praktične in taktične izvedbe socialnih in političnih problemov oziroma zapletov.

Nasledniki Krekovega gibanja v sindikatu Jugoslovanske strokovne zveze (ustanovljena 1909) so večkrat nasprotovali rešitvam SLS glede praktičnih delavskih vprašanj, zaradi česar je SLS leta 1935 ustanovila vzporedni sindikat Zvezo združenih delavcev.

Ob komunizmu in nacizmu

Tako imenovali levičarski kristjani na čelu s Kocbekom so zagovarjali revolucionarno dogajanje v Španiji, se zavzemali za revolucionarje ter kritizirali cerkveno stališče, češ da se je Cerkev postavila na stran nasprotnikov komunistične revolucije in ni obsodila nasilja, ki so ga frankovske čete izvajale nad revolucionarji. Čeprav je bila Španija preskusno polje dveh ideologij: komunistične internacionale pod vodstvom Sovjetske zveze in nacionalistov pod vodstvom nacistične Nemčije, so se okrog tega spopada kresala tudi stališča razumnikov, Cerkve in svetovne politične javnosti. Evropski intelektualci, razočarani nad neučinkovitostjo demokracije in njenimi političnimi (prva svetovna vojna) in gospodarskimi polomi (gospodarska kriza), so se navduševali nad "učinkovitostjo" totalitarnih gibanj in jih podpirali. Tudi katoličani so kljub cerkvenemu vodstvu, ki je totalitarizme zavračalo, zaradi različnih razlogov nasedali tej bleščeči propagandi. Družbeno stanje je ustvarjalo zmedo, ki so jo znali premeteni spretnižeji uspešno izkoristiti. Danes zgodovinarji (npr. Hobsbawm, Corselis, Furet, Koch idr.) nudijo zanimive podatke in tudi že kritične sodbe o teh razmerah. Kako je deloval nacistični duh, priča zgod-

ba filozofa Heideggra: Seyla Benhabib pravi: "Arendtova v neki opombi, ki brez dvoma hoče ugajati Heideggerju, čeprav se zdi, da ga obsoja, primerja njegove simpatije za nacionalni socializem, njegov pristop k (nacistični) stranki in njegovo obnašanje kot rektorja Univerze v Freiburgu na eni strani s Platonovimi simpatijami za tirane na Siciliji na drugi. Uглаšeno na slovesno priliko, za katero je bilo besedilo napisano - zbornik posvečen Heideggerjevi 80.-letnici -, Arendtova zaključí z besedami: 'Mi, ki hočemo počastiti misleca, čeprav je naš bivalni prostor ta svet, gremo težko mimo, ne da bi nam padlo v oči ali se celo ne bi jezili, da Platon kot Heidegger, ko se spustita na človeške zadeve, iščeta pribežališče pri tiranih in voditeljih (*Führern*). Tega ne bi smeli pripisovati le tedanjim časovnim okoliščinam, še manj vnaprej oblikovanemu značaju, pač pa temu, kar Francozi imenujejo '*déformation professionnelle*' (strokovna iznakaženost) (...) Kajti vihar, ki divja iz Heideggerjevih del - kakor oni, ki veje po tisočletjih sem iz Platonovih del -, ne izvira iz tega stoletja.'" (Benhabib 2006: 101-102). Pomembno je, da Arendtova poudarja, da je ta profesionalna iznakaženost starejšega datuma. Se pravi, ta novoveški razvoj je tako "zmešal glave", da ljudje ne vedo več, kaj je prav, kaj gre in kaj ne gre. Na osnovi tega se dogaja, da ljudi, ki so se prepustili tem tokovom enostavno ni mogoče doseči z metodami "klasične družbe": resnicoljubnost, odkritost, poštenost. Takih primerov imamo še danes v naši družbi dovolj in preveč v univerzitetnih, političnih in drugih krogih, ker take strokovne iznakaženosti mnogi še danes zaradi omenjene (komunistične) dediščine niso presegli. Zato je toliko bolj pomembna razprava o vzrokih, ozadih in problemih, ki so sprožili tak razvoj in še posebej, zakaj je to tako korenito poseglo v srž evropske in slovenske kulture, ki jo je doslej formalno

določalo krščanstvo, in še danes vpliva na razvoj življenja kristjanov.

Socializem in krščanstvo

Razprav na to temo je bilo veliko koncem šestdesetih let, ko so nekateri marksisti in tudi kristjani (tudi v Jugoslaviji) pričakovali, da se bo dalo priti do "marksizma s človeškim obrazom". Nasilno končanje praške pomladi leta 1968, ko so ruski tanki pomendrali svobodo Čehov in Slovakov, je to upanje spet zatrl.

Po besedah Vaclava Havla je imel komunizem vgrajeno temeljno hibo, ki ni dovoljevala zdravega razvoja, namreč lažnost o temeljih človeka in družbe. Jugoslovanski tako imenovani "samoupravni socializem" je bil le še bolj prefinjena oblika te laži, ki je terjala toliko več policijskega nadzora - ni zamen kar milijon ljudi na seznamu UDBA-net.

Trideseta leta so zaostрила socialni spopad tudi na Slovenskem. To je bilo posledica gospodarske krize ter neurejenega stanja v jugoslovanski državi, ki je leta 1931 uvedla diktaturo, ki se je končala leta 1934 z umorom kralja Aleksandra. Nerešena socialna, narodnostna in politična vprašanja so naravnost zahtevala, da se ustaljeni okviri in odnosi spremenijo in na novo uveljavijo.

Katoličani so na 5. katoliškem shodu leta 1923 v Ljubljani skušali dati skupne smernice temu razvoju. Na shodu so dosegli enotnost glede reševanja duhovnih, kulturnih, idejnih, socialnih, političnih in gospodarskih vprašanj. Hiter razvoj in zahtevne razmere v državi in v svetu so te smernice presegale. Tudi katoličani so vedno težje ohranjali skupni jezik pri zapletenih problemih. Odprto in demokratično razpravljanje in še bolj uveljavljanje teh stališč je oteževal socialni in politični položaj v državi, odnosi med narodi, zaostrena gospodarska kriza in tudi vedno odločnejše delovanje komunistične partije, ki je demokratično razpravo zaostrovala v re-

volucionarno razgradnjo ustaljenega. Katoličani so na podlagi dolgoletne izkušnje z liberalizmom in s socializmom vedno težje našli skupni jezik s pristaši obeh gibanj. Poleg tega je ta razvoj vplival tudi na nje, da so se tudi sami razhajali v stališčih, kako pristopati k tem vprašanjem. Ideja katoliškega shoda, po kateri bi izdelali skupno strategijo, je bledela. Zaradi tega so katoličani sicer še naprej živeli svoje cerkveno versko življenje, sodelovali na cerkvenih prireditvah, ki so dajale občutek njihove enotnosti in zavzetosti za temeljne verske vrednote, kot Evharistični kongres leta 1935 in Kongres Kristus Kralja 1939 v Ljubljani. Kristjani niso več zmogli operativne moči za izvedbo reform, vedno hujše so bile tudi zunanje ovire za njihovo izvedbo. Ena pomembna izmed njih je bil tudi ideološki pritisk komunistov.

Ti izzivi so v marsičem presegali dotedanje ustaljeno krščansko osebno in družbeno življenje. Odgovorni v Cerkvi in ostali verniki so težko razumeli nova znamenja časa, ki so pomenila zelo zahteven izziv. Postavlja se tudi vprašanje, ali je sploh mogoče na to idejno in profesionalno zmedo, o kateri govori Arendtova, imeti praktične odgovore. Za kristjane se je postavljalo tudi vprašanje, ali lahko odgovarjajo na izzive na enak način in predvsem z istimi sredstvi kakor komunisti in deloma tudi liberalci: to je z nasiljem. V tem smislu so izzivi moderne nasilne družbe: tekmovanje, izrinjanje drugega, posebno še revolucija, medijsko spodbujanje k nasilju in spopadom – čemur smo priča še danes – izrazito nasprotni krščanskemu čutenju in tudi čutenju drugih ver, saj praviloma vse poudarjajo sodelovanje in spravo.

Moderni razvoj je ukinil tradicionalne temelje in ljudi postavil pred odločitve, ki ne temeljijo več na krščanskih duhovnih izvorih, pač pa na načelih modernega sveta. Kristjani so se prilagajali tem procesom, a hkrati hoteli

ob tem zavarovati svoja ustaljena kulturna in verska izročila.

Komunistično gibanje v Sloveniji je okrepilo svojo dejavnost v družbi, posebno med študenti na univerzi. To je ustvarjalo nemir, negotovost in razlike med katoličani v pristopu k tem problemom. V domači župniji so fantje v tistem času pred birmo pripravljali mlaje za škofov prihod. Iz Zagorja so prišli mimo rudarji, ki so fante spraševali, čemu to delajo. Ko so dobili odgovor, so rudarji dali navodilo: "Fantje, nikar se ne trudite z mlaji. Raje jutri, ko se bo škof peljal mimo, njegovo kočijo zvrnite v kanal."

Papež Janez Pavel II. je nekoč dejal, da je revolucija sramota za krščanstvo. Če bi bila krščanska družba urejena, ne bi prihajalo do revolucionarnih prevratov. Ker družbene razmere niso bile urejene, so revolucionarji lažje opravljali svoj posel.

Usodne odločitve

Seveda niso katoličani povzročili omenjenega stanja, nastajal pa je pred njihovimi očmi. Skušali so ga oblikovati po svoje, a v spletu vojne in revolucije pri nas je bilo to zelo zapleteno. Predvsem je bilo nemogoče spreminjati stanje z istimi sredstvi, s katerimi so se tega lotili komunisti in nacisti. Zato so bili katoličani vnaprej izpostavljeni tveganju in so bili v podrejenem položaju. Kako naj katoličani kljubujejo terorju, ki so ga izvajali komunisti, ki so ubijali najodličnejše kristjane? Ali je torej krščanstvo zatajilo, da je prišlo tako daleč v družbi, saj so bili revolucionarji večinoma krščeni kristjani? To vprašanje lahko danes postavljamo primerjalno s terorizmom, ki izhaja iz muslimanskih vrst, saj tudi islam načelno zavrača nasilje. Krščanstvo je sicer sooblikovalo sodobnega svobodnega, samostojnega, a očitno ne odgovornega človeka, ki bi predvideval prihodnje posledice svojega razvoja. Razvoj družbe v moderni očitno vedno bolj rahlja ustaljene družbene

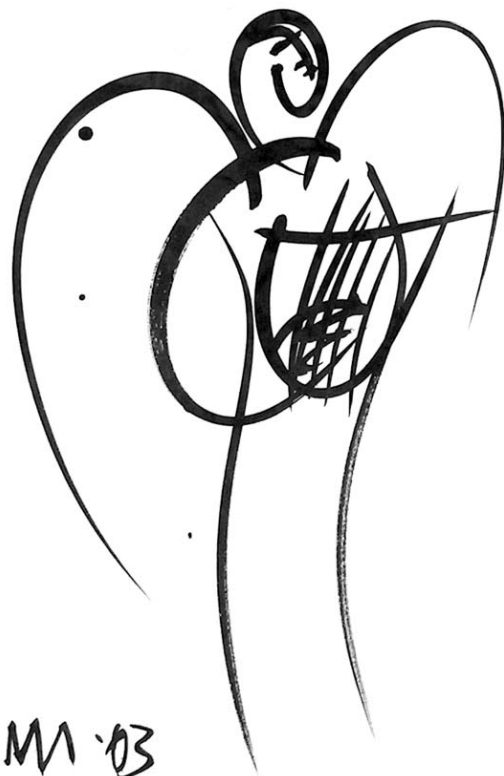
norme in temelje. Korenine pa najbrž segajo nazaj, ko so tudi kristjani posegali po orožju za uveljavljanje svojih stališč v družbi, a je v modernih sistemih dobival nove demonstrske (nekontrolirane) razsežnosti.

Razvoj je skratka izločal človeka moderne iz okvirov krščanske vere in torej iz temeljev, ki človeka omogočajo. Uveljavljale so se pomanjkljive in lažne podobe človeka in družbe, ki so imele ustrezne posledice za družbeni in osebni razvoj človeka. Mnogi zato danes tudi terorizem razlagajo kot pomanjkanje ali celo odsotnost islamskih verskih temeljev, ne pa kot določeno obliko islama.

Vojne in revolucije po svetu in posebno pri nas so torej postavljale razmerja na glavo. Spremenile so družbo demokratičnih ok-

virov in delovanj v družbo prisile, nasilja, v kateri so bile ukinjene ustaljene vrednote in pravila. Po ustanovitvi Osvobodilne fronte leta 1941 se je začela neizprosna in izključevalna tekma za prevlado, ki je šla na življenje in smrt. Tudi statistike potrjujejo, da je pri nas umrlo več ljudi za posledicami revolucionarnega spopada kakor pa od sovražnikove dejavnosti. Kako naj se opredelijo kristjani?

Že dosedanja razprava kaže, da je bilo konec do takrat ustaljenega (krščanskega) družbenega razmišljanja. Te spremembe zgovorno nakazuje *Premišljevanje o Španiji* Edvarda Kocbeka (1937). Odločitev krščanskih socialistov za Osvobodilno fronto in njihova predaja diktaturi komunistov s podpisom

Angel s harfo, 2003. Risba s tušem na papir.

tako imenovane Dolomitske izjave 1. marca 1943 je bila samo logična posledica tega razmišljanja, saj je Kocbek poudaril, da bodo komunisti dali spremembam revolucionarno ost, kristjani pa idejni temelj. Poenostavljeno rečeno, so kristjani nudili ljudi, revolucionarji oblast in pištolo. Tudi nasilje nad katoličani, ki so ga izvajali vosovci v imenu Osvobodilne fronte leta 1942 v Ljubljanski pokrajini, pri čemer so samo v tem letu ubili kakih 1000 zavednih, pretežno katoliških Slovencev, je posledica te logike. Nekaj takih zavednih Slovencev je končalo tudi znotraj partizanskih formacij, ker se niso strinjali s to logiko. S tem je Kocbek kot mnogi slovenski kristjani poteptal tisto, za kar se je zavzemal kot intelektualci in kot duhovni vizionar: "napeto razmerje do družbe". To je hotel znova vzpostaviti v petdesetih letih, ko se je (prepozno?) uprl partijski diktaturi: "Tu je bistvo spora: civilizacija družbe planira, računa, glajhšalta in povzroča povprečnost, kultura ustvarjalcev pa tvega, osporava, diferencira, preseneča, protestira in pohujšuje." (Kocbek 1984: 404). V času komunizma sem škofa Vekoslava Grmiča vpraševal, zakaj kritizira Cerkev, prizanesljiv pa je do komunistov, ki imajo dejansko oblast. Odgovoril mi je, da je on pristojen za Cerkev, ne pa za oblast.

Ali bi se morali kristjani kar prepustiti revolucionarnemu mesarjenju in tako sprejeti teror, ki so ga izvajali komunisti preko Osvobodilne fronte ter v imenu vere sprejeti mučeniško smrt? Nihče nima pravice odločati namesto njih. Komunizem in nacizem sta tudi ustaljeno vrednoto življenja postavila pod vprašaj, a zaradi tega ni mogoče nikomur odrekati pravice do samoobrambe življenja. Krščansko gledano se lahko sicer nekdo sam žrtvuje in da življenje na razpolago, nihče pa nima pravice tega terjati od drugih. Razen tega so komunisti zavrgli tudi ustaljeno civilizacijsko pravilo, da tudi v oku-

paciji ni dovoljeno po nepotrebnem izpostavljati življenj. OF je ne zaradi osvoboditve pač pa zaradi revolucije hotela žrtve, in sicer ne v prvi vrsti okupatorjev pač pa domače ljudi.

Odločilno pa ostaja, kako in na kakšnem način (naj) se kristjani upiramo duhovnemu in telesnemu zatiranju in branimo svobodo duha. To dolgotrajno ustavljanje zlu v nas in okrog nas. Kristjani v tem uporu ne moremo biti enako uspešni kot otroci tega sveta, ki uporabljajo svetne metode. Naša uspešnost se seveda tudi ne meri s konkretnimi zmagami, pač pa ravno s kljubovanjem posvetnim merilom. Vsaj zgodovina krščanstva nas potrjuje v tem, da je bil duh krščanstva močnejši v časih, ko so kristjani v svetu izgubljali, kar je bilo toliko slabše za svet. In to je pomembno: Če svet (in z njimi mi kristjani) ne znamo uveljavljati teh temeljev, prihajajo posledice za svet. To je tudi organizacijsko vprašanje in tudi vprašanje dialoga znotraj Cerkve in kristjanov s svetom. Nasilnost liberalcev in komunistov, še posebej v revoluciji, je take razprave onemogočila, ukinila in pustila strahotne posledice. Problem se je začel v dobi moderne in dosegel vrhunec v revolucijah. S tem se je po Arendtovi ustvarila tudi nova, neprofesionalna in neprisebna miselnost. Sile, ki niso marale dialoga in so si prisvojile monopol nad družbo, so odprle strasti, ki se še danes niso polegale. A človek plačuje svoje zablode, čeprav jih težko uvidi. Še danes se namreč spričo družbenega in osebnega nasilja, medijske in politične manipulacije, problemi zastružujejo in vprašanje je, če smo si na jasnem, da tako ne gre naprej.

Kristjani smo poklicani, da v iskanju poti dialogu ne delamo cenениh kompromisov, ki bi teptali resnico in pravičnost. Zgodba naših prednikov, ki so umirali med in po vojni, nam je zgled te poti. Vprašanje je le, če se te zgodbe dovolj zavedamo. Od njene živosti v današnjem času ni odvisna le pri-

hodnost katoličanov ali vernih, pač pa vseh ljudi tega sveta.

Sklep

Katoličani in celoten slovenski narod so bili izpostavljeni hudim izzivom, katere ni bilo lahko reševati, a so revolucionarne razmere terjale hitre ukrepe. Čas vojne in revolucije je nasilno uveljavil nove "vrednote" in "norme", s katerimi je človeka postavil na glavo. Osvobajanje od tega še ni zaključeno. To zahteva duhovno jasnost, ki ne pomeni le doslednega vrednotenja preteklih dogajanj, pač pa tudi sposobnost odpravljanja njihovih posledic. Ta logika še prevladuje in obvladuje ne le katoličane pač pa vse Slovence in državljane te države in odpira vprašanja, kaj smo in na čem bomo utemeljili ta svoj svet. Težko govorimo o krščanski družbi ali celo o "prislovni slovenski poštenosti", pač pa se zavedamo krize vrednot, ki se razodeva v idejni zmedenosti in njenih praktičnih posledicah: (javno) nasilje, samomori, družbena neurejenost in sprtost. Ta zmede očitno ne odpravljamo dovolj, pač pa se le še poglablja, nekateri jo celo umetno zaostrojujejo v politiki, šolstvu, medijih itd.

Potrebna je razčlenitev stanja in opredelitev nacionalnih prioritet, ki bi katoličanom in tudi drugim omogočale nadaljnji razvoj. Ta zapletena pot družbe moderne s posledicami iztirjenja človeka iz ustaljeno človeškega in teptanjem ustaljenih (etičnih) norm terja rešitve in odgovore, če hočemo zagotoviti življenje prihodnjim rodovom.

Ne moremo dogodkov oz. preteklega razvoja ocenjevati zgolj kot zmagovitega napredka, pač pa jih je treba postaviti v okvir človeškega in presojati iz korenin humanistične (človeške) preteklosti, kjer ima krščanstvo svo-

jo pričevalno moč, ki je bila in je spraševanje vesti kristjanom nekoč in danes, a obenem tudi vsem drugim ljudem, ki želijo ohranjati rodovitnost človeškega izročila. Čeprav so zgodovino pisali zmagovalci, se je treba vprašati o njenih prispevkih za človeka in družbo in v primeru revolucije tudi o upravičenost žrtev za to, da je ta zgodovina postala nečloveška. Kdo vse je tu zatajil, je stvar konkretnih študij, vendar je bolj problematično, da danes mnogi dvomijo tudi o merilih, ki nam jih je kljub stranpotem pustila krščanska zgodovina. Za njihovo uveljavljanje je vedno bila in bo potrebna duhovna sila, ki jo smemo pričakovati od vernih katoličanov in tudi pripadnikov drugih ver. Seveda se tem duhovnim virom tudi drugi (neverni) ne morejo odtegniti, a soglasje o njih je vprašanje trka ali dialoga civilizacij, idejnih skupin in posameznikov. Ta dialog je danes spričo zaostrenih posledic opisanega razvoja nujnost, je vprašanje preživetja, vendar strategija, kako to uveljaviti v osebнем in družbenem življenju in delovanju, še ni izdelana ne v družbi ne v Cerkvi. O tem pa še drugič.

Literatura:

- Benhabib, S. 2006. *Hannah Arendt*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Bergant, Zdravko 2004. *Kranjska med dvema Ivanoma*. Ljubljana.
- Juhant, Janez 1991a. Cerkev in politika, v: *Znamenje*, let. 20, št. 6, 527-534.
- Juhant, Janez 1997. Prispevek Cerkve k slovenski narodnostni istovetnosti, v: *Traditiones* (SAZU) 26 (1997), 173-192.
- Juhant, Janez 1991b. Versko in cerkveno življenje v dobi dozorevanja slovenskega naroda; v: Benedik, Metod: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*, 195-234.
- Kocbek, Edvard 1937/1938. Premišljevanje o Španiji, *Dom in svet* (50), št. 1-2.
- Kocbek, Edvard 1984. *Strah in pogum*. Ljubljana: Mladinska knjiga.